

УДК 340+37.01

DOI <https://doi.org/10.32782/2311-8040/2026-1-3>

Сливка Богдан Степанович,

доктор філософії з педагогіки,

викладач кафедри церковно-історичних та практичних дисциплін

Івано-Франківського богословського інституту,

вулиця Грюнвальдська 3, Івано-Франківськ, 76000, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-9696-7354>

ПРАВОВА ДЕОНТОЛОГІЯ ТА ДУХОВНА ПЕДАГОГІКА ЯК ЄДИНИЙ ОСВІТНІЙ МЕХАНІЗМ ФОРМУВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОЇ ОСОБИСТОСТІ

Анотація. Статтю присвячено проблематиці функціонування правової деонтології та духовної педагогіки як інтегрованого освітнього механізму формування відповідальної особистості. Дослідження спирається на аксіологічний, праксеологічний, антропологічний та системний підходи, що дозволило розкрити ціннісні, практичні та світоглядні виміри синергії духовних і деонтологічних імперативів. Звернуто увагу на рух «Духовності нового віку», який пропагує індивідуальну свободу вибору різних духовних цінностей з різних релігій на підставі внутрішнього сприйняття і світорозуміння. У науковій доктрині мовиться про духовну педагогіку, яка не передбачає прямого зв'язку з релігійними догмами. Підкреслено, що такий підхід відмови від сакральних цінностей має ризики розмивання духовного аксіологічного ядра, адже кожен в такому випадку стає «автором своєї релігії». Доведено, що поєднання таких світових тенденцій із загальною кризою духовних орієнтирів в системі освіти негативно впливає на формування відповідальної особистості – фахівця у галузі права. У зв'язку з цим наголошено на важливості конвергенції деонтологічних та духовних імперативів у правничій освіті та правничій діяльності. Духовна педагогіка посилює критичне мислення, збагачує правову свідомість, формує ціннісні орієнтири, «олюднює» правника, забезпечує вирішення соціальних конфліктів на основі духовних цінностей, визначає траєкторію духовного розвитку. Запропоновано з метою оптимізації освітнього процесу та успішної реалізації мети формування відповідальної особистості впроваджувати зміни в освітніх програмах, розширювати можливості набуття і вдосконалення загальних компетентностей та «м'яких» соціальних навичок, оновлювати навчально-методичні матеріали, трансформувати комунікацію між освітянином і здобувачем освіти. Водночас констатовано, що поряд із публічними інститутами не менш важливим є інститут сім'ї, в якому відбувається зростання правника, а також його внутрішня мотивація наблизитися до ідеалу компетентної, професійної, доброчесної та відповідальної особистості, прагнення «бути людиною», про яке говорив Блаженніший Любомир Гузар.

Ключові слова: правова деонтологія, духовна педагогіка, правнича освіта, доброчесність, відповідальність, цінності, рефлексія, верховенство права.

Slyvka Bogdan. Legal deontology and spiritual pedagogy as a single educational mechanism formation of a responsible personality

Abstract. The article is devoted to the problems of functioning of legal deontology and spiritual pedagogy as an integrated educational mechanism for the formation of a responsible personality. The study is based on axiological, praxeological, anthropological and systemic approaches, which allowed to reveal the value, practical and worldview dimensions of the synergy of spiritual and deontological imperatives. Attention is drawn to the movement of “New Age Spirituality”, which promotes individual freedom of choice of various spiritual values from different religions on the basis of internal perception and worldview. As a result, the scientific doctrine speaks of spiritual pedagogy, which does not imply a direct connection with religious dogmas. It is emphasized that such an approach of renouncing sacred values carries the risks of blurring the spiritual axiological core, because in this case everyone becomes “the author of his own religion”. It is proven that the combination of such global trends with the general crisis of spiritual guidelines in the education system negatively affects the formation of a responsible personality – a specialist in the field of law. In this regard, the importance of the convergence of deontological and spiritual imperatives in legal education and legal activity is emphasized. Spiritual pedagogy strengthens critical thinking, enriches legal consciousness, forms value guidelines, “humanizes” the lawyer, ensures the resolution of social conflicts on the basis of spiritual values, and determines the trajectory of spiritual development. It is proposed to implement changes in educational programs, expand the opportunities for acquiring and improving general competencies and “soft”

social skills, update educational and methodological materials, and transform communication between the educator and the student. At the same time, it is stated that, along with public institutions, the institution of the family is no less important, in which the growth of a lawyer takes place, as well as his internal motivation to approach the ideal of a competent, professional, virtuous and responsible personality, the desire to “be a human being”, which His Beatitude Lubomyr Husar spoke about.

Key words: legal deontology, spiritual pedagogy, legal education, virtuousness, responsibility, values, reflection, rule of law.

Вступ. У давні часи ще в «Нікомаховій етиці» Арістотель наголошував, що «призначення кіфариста – грати на кіфарі, а призначення добродесного кіфариста – грати добре» [1, с. 29]. Трансформуючи ці уявлення про морально-етичні підвалини суспільних відносин, слід погодитись, що суспільство потребує не просто юристів, які здатні застосовувати закон, а юристів, які роблять це добре, себто добродесно, справедливо і відповідально. Важливими є не тільки ерудованість і знання про об'єкти, явища і процеси, але й уміння, мотиви і усвідомлення наслідків їх застосування. За цих умов духовні світоглядні орієнтири формують внутрішні стимули для морального вибору шляху, рішення, дії в кожній життєвій ситуації. Особливо гостро це питання постає сьогодні, коли сучасне «...обездуховлене суспільство, в якому панує диктатура морального релятивізму, практичний матеріалізм, потребує якісних змін, щоби показати молоді справжні нетлінні цінності, якими володіє духовна педагогіка» [2, с. 47]. З іншого боку, саме завдяки юридичній деонтології правники розуміють свою соціальну роль і призначення, особливу форму служіння та відповідальність перед суспільством, адже саме вона «формує уявлення про допустимі межі професійної поведінки юристів у контексті дотримання норм права та загальнолюдських цінностей» [3, с. 129]. Отже, правова деонтологія і духовна педагогіка мають іманентний зв'язок, який зміцнює добродесність, «олюднює» особистість юриста і формує почуття відповідальності. Людська природа недосконала, тому потрібні дієві механізми впливу на її світоглядні цінності, моральні принципи і поведінку. Сказане підтверджує актуальність та важливість поглибленого вивчення закономірностей конвергенції духовних та деонтологічних імперативів в контексті освітнього процесу.

Мета дослідження полягає в системному пізнанні функціонування правової деонтології та духовної педагогіки як єдиного освітнього механізму, кінцевим результатом якого є формування відповідальної особистості.

Матеріали та методи. У філософсько-правовій доктрині проблематика єднання правової деонтології та духовної педагогіки не розглядалися. В академічних дебатах превалує звужений погляд на окремі питання правової деонтології (І. Перш і С. Щока розглядали еволюцію юридичної деонтології в історичній ретроспективі [3]; А. Романова розглядала деонтологічну діяльність людини в природно-правовому просторі [4]; С. Сливка вивчав деонтологічні проблеми входження людини у правове поле [5]). Нечисленними є публікації, присвячені пізнанню різних аспектів духовної педагогіки (О. Огірко, Л. Спільник, І. Яблонська аналізували основи духовної педагогіки Івана Павла II [2]; О. Рогова аналізувала проблеми духовно-морального виміру сучасної освіти [6]; О. Цибулько вивчає практичні аспекти впровадження духовно-орієнтованої педагогіки в освітній процес [7] та ін.). Цікавими є міркування, які висловлювали зарубіжні вчені, зокрема К. Харлос (K. Harlos) щодо значення і практики застосування духовної педагогіки в освіті [8], Дж. Рьюо (J. Ryuoo), Дж. Кроуфорд (J. Crawford), Д. Морено (D. Moreno), П. Макларен (P. McLaren) щодо критичної духовної педагогіки як шляху повернення «людяності» через педагогіку добродесності, спільноти і любові [9]; І. Їрасек (I. Jirásek) щодо духовної грамотності і нерелігійного переосмислення освіти у світському середовищі [10]. Ці матеріали сформували концептуальну основу дослідження.

Методологія наукової розвідки ґрунтується на ідеї, що на протигагу до матеріальних потреб, які доволі часто сьогодні постають

на «вершині» прагнень та інтересів особистості, *духовні потреби є більш значущими*, адже саме вони створюють модель бажаного майбутнього, визначають мету та засоби її досягнення, формують програму життєдіяльності та вибір у різних життєвих ситуаціях [11, с. 12]. *Аксіологічний підхід* дав змогу визначити ціннісні компоненти, які релевантні до професійної діяльності правника і формуються в контексті духовної освіти, стаючи методологічними орієнтирами в ситуаціях морально-правових дилем (повага до людської гідності і гуманізм, справедливість, законність, неупередженість, незалежність, відповідальність і т.д.). *Праксеологічний підхід* дав можливість продемонструвати практичний вимір балансування в дихотомії «правова деонтологія – духовна педагогіка». *Антропологічний підхід* забезпечив погляд на фундаментальні права і свободи людини крізь оптику духовних та деонтологічних імперативів у правничій професійній діяльності. *Системний підхід* дав змогу будувати міркування з позиції системної парадигми, яка передбачає своєрідну дифузю духовних та деонтологічних імперативів в контексті освітнього процесу.

Результати. Традиційно термін «духовність» асоціювався із терміном «релігійність», проте у ХХ столітті у західній цивілізації з'явилися потуги трансформації існуючої парадигми. Прихильники таких змін вважають, що духовність можна розвивати як у руслі релігійних традицій, так і в світському середовищі поза релігійними догмами. Відомий рух «Духовності нового віку» (New Age spirituality) вчені називають «релігією «зроби сам»», «релігією «вибери та змішай»», «релігійним споживанням à la carte» або «духовним супермаркетом» [12]. Чеський вчений І. Їрасек звертає увагу, що духовно розвинена особистість – це особистість, яка рефлексує і розвиває навички саморефлексії; яка виявляє просоціальну орієнтацію і альтруїзм до інших; яка виявляє екологічну сенситивність і єднання з природою; яка здатна до захоплення від переживання трансцендентності цілісності [10, с. 62]. Натомість «нерозвинена» духовність проявляється в «нарцисично-

му» переоцінюванні власної важливості та перебільшеному самозамилуванні, у психопатичній зарозумілості щодо прав і почуттів інших людей, у відсутності чутливості до екологічних проблем і безвідповідальному ставленні до природних ресурсів. Як резюмує І. Їрасек, «життя з нерозвиненою духовністю – це життя без принципів і миру, що проявляється в прагненні до багатства або в поверховій заклопотаності без глибоких питань» [10, с. 62]. Духовна педагогіка культивує чотири основні категорії відношень: (1) відношення до себе; (2) відношення до інших; (3) відношення до природи; (4) відношення до трансцендентності [10, с. 66].

Дійсно, якщо абстрагуватися від сакральних християнських концептів «священний», «Церква», «Творець» і т.д., залишається значне поле для духовних переживань і відчуття власного «я» у життєвому контексті. Проте у підходах «Духовності нового віку» очевидними є ризики «розмивання» духовного ядра, роль якого виконували релігійні доктрини, адже в такому випадку кожна людина зі своїм світосприйняттям, досвідом, «багажем» дитинства і середовища зростання по суті стає автором «своєї релігії», а це може мати наслідком хибні уявлення про справедливість, добротність і відповідальність. До цього виклику приєднується сучасна криза духовних орієнтирів загалом в освітньому процесі, що в умовах глобалізації та технократії виховання призводить до «відсутності чіткого та загального бачення духовних сенсів самої освіти, і як результат до розмитості та непослідовності в процесі виховання» [6, с. 64]. Тому на тлі таких змін духовна педагогіка має формувати методологічні підвалини розвитку духовного потенціалу особистості на основі моральних цінностей, які так чи інакше часто корелюються з фундаментальними нормами канонічного права.

Міркування про розвиток духовного потенціалу особистості є цінними в контексті дискурсу про підготовку правника. В умовах релігійного різноманіття добротному і відповідальному правнику-вченому чи правнику-практику у демократичному суспільстві *необхідно демонструвати вміння*: рефлексувати,

розуміти внутрішній «голос совісті», «голос обов'язку», вести крос-культурний і крос-релігійний діалог, сприяти підтриманню правового порядку і вирішенню соціальних конфліктів на засадах верховенства права, поваги до людської гідності та людських прав.

Особливе відношення до освіти правника детерміноване його *особливою відповідальністю*. Його рішення чи поради, якість його роботи має вплив на долі людей, їхнє життя, реалізацію прав і свобод, майновий стан, авторитет у суспільстві. Натомість неякісна робота юриста становить реальну загрозу приватним і суспільним інтересам, що охороняються правом. Тому, безперечно, юрист повинен «свідомо та відповідально ставитися до своїх професійних обов'язків, розуміючи високу ціну власних помилок» [13, с. 67]. Рівень духовності, добросовісності та відповідальності має прямий зв'язок з питаннями: чи буде правник відвертим зі своїм клієнтом; чи буде він добросовісно застосовувати правові інститути і не зловживати правами; чи зможе встояти перед корупційним чи адміністративним впливами, зуміє дотримуватися не тільки букви, але й духу закону; чи буде він враховувати мотиви діяння при ухваленні рішення; чи буде він враховувати наслідки нового прецеденту, окремої думки; чи буде віддано служити своєму покликанню і професійним обов'язкам; в який спосіб він буде вирішувати моральні дилеми і т.д.

Неефективна, неякісна робота, корумпованість, упередженість, недобросовісність, безвідповідальність юристів призводить до втрати довіри до державних інституцій, дає підстави для розчарувань від недосяжних очікувань відновлення порушених фундаментальних прав, провокує «кризи справедливості». У вирі таких емоцій з'являються підстави для агресивних протестів, нігілізму, самосуду та інших суспільних аберацій, що суперечать загальноєвропейським цінностям в демократичному суспільстві.

Закріпивши добросовісність як законодавчу вимогу до особистості правника, держава «юридизує» моральну чесноту, моральну категорію, виводить її на рівень інституційного забезпечення [14, с. 555]. Моральні концепції

у правовому полі стають морально-правовими і спрямовуються на збереження демократичного суспільства [5, с. 57]. Від юристів очікується стриманість, конфіденційність, коректність, розсудливість, терплячість, чуйність, уміння вислуховувати, не обговорення деталей справи зі сторонами поза юридичними процедурами, повага до людської гідності та прав людини, відсутність дискримінації, здійснення обов'язків без особистої корисності, уважність у відносинах з громадянами, професійна свідомість, неконфліктність, готовність до перевірки своєї безсторонності. Впровадження цих максим у професійній діяльності неможливе без якісної *рефлексії*, що дає змогу здійснювати самоаналіз, критично ставитися до власних міркувань з метою уникнення упередженості, однобічності власних суджень, «приборкання суб'єктивності», абстрагування від власних стереотипів та інстинктів, погляд на ситуацію з позиції «стороннього спостерігача» [14, с. 73].

Трансформація правничої освіти реалізується у загальному освітньому контексті з усіма викликами і досягненнями, історичними, соціокультурними і політико-правовими умовами, хибами і проблемами. Ще два десятиліття тому дослідники юридичної деонтології до елементів оптимізації правничої освіти віднесли «ідею фундаменталізації», яка виходить з того, що процес навчання має бути спрямований насамперед на засвоєння найсуттєвіших, фундаментальних, методологічно важливих, системоутворюючих, а не прагматичних, вузькоспеціалізованих знань [13, с. 54]. Проте й сьогодні, за словами О. Рогової, освіта все більше зосереджена на практичних, матеріальних результатах (високі бали, кар'єрні досягнення, фінансова стабільність). Такі цінності як духовність, моральність, любов, толерантність, милосердя, віра або патріотизм, часто залишаються на периферії освітнього процесу, що значно ускладнює виховання особистостей, здатних не лише демонструвати прагматизм (вирішувати практичні задачі), але й розуміти глибинні сенси життя, розуміти практику «сенсубудівництва» та «сенсоутворення» [6, с. 64].

Отже, поєднання двох парадигм правової деонтології та духовної педагогіки в рамках єдиного освітнього механізму можна реалізувати: (1) через оновлення місії закладу освіти, змістовного наповнення правничих освітніх програм, освітніх компонентів, навчально-методичних комплексів з урахуванням парадигми духовної педагогіки; (2) через поширення у молодіжному середовищі духовних наративів, прикладів «перемоги» доброчесності та відповідальності у складних практичних ситуаціях правничої діяльності; (3) через розвиток рефлексійної компетентності фахівців у галузі права, зміцнення критичного мислення та формування ціннісних орієнтирів «олюдненого» правника; (4) через еволюцію взаємин між тими, хто навчає, і тими, хто навчається, з урахуванням духовних і деонтологічних імперативів.

Утім попри значні зусилля в площині публічній жодні інституційні механізми освітнього процесу не здатні повною мірою замінити зусилля у площині приватній. Якою б не була ефективною система управління освітою, інститут сім'ї залишається ключовим чинником духовного виховання особистості. Як слушно зауважують вчені, таке виховання «має унікальну особливість, бо воно сприяє «олюдненню» людини, яка, ставши людиною від моменту свого зачаття, саме у сім'ї поступово навчається бути справжньою» [2, с. 49]. Такий підхід суголосний відповіді Блаженнішого Любомира Гузара на запитання про те, яку мрію він має: «Хочу бути людиною» [2, с. 49]. У цьому міркуванні постає ще один важливий аспект формування відповідальної особистості – її особиста мотивація, власне прагнення «бути людиною».

Висновки. Дихотомія духовних та деонтологічних імперативів, як сплетіння нервів

у фізичному тілі людини, має бути «вшити» у свідомості правника. Вплив духовних цінностей на правничу освіту і правничу діяльність починається з усвідомлення значення духовних цінностей для формування відповідальної особистості. Духовна педагогіка посилює критичне мислення, збагачує світоглядну складову правової свідомості, формує ціннісні орієнтири, «олюднює» правника, наповнює вищими сенсами, забезпечує вирішення соціальних конфліктів на основі духовних цінностей, визначає траєкторію духовного розвитку. З метою оптимізації освітнього процесу та успішної реалізації мети формування відповідальної особистості потрібні зміни в освітніх програмах, розширення можливостей набуття/вдосконалення загальних компетентностей та «м'яких» соціальних навичок, оновлення навчально-методичного фонду, трансформація комунікації між освітянином і здобувачем освіти. Водночас поряд з публічними інститутами не менш важливим є приватний інститут сімейного середовища та власна мотивація правника наблизитися до ідеалу компетентної, професійної, доброчесної та відповідальної особистості.

Перспективи подальших розвідок вбачаються у конкретизації синергії правової деонтології та духовної педагогіки на практично-деонтологічному рівні (з'ясування цінності духовної освіти у практичній діяльності правника), аксіологічному рівні (визначення ціннісних критеріїв для диференціації ситуацій вирішення деонтологічних дилем) та антропологічному рівні (пізнання точок біфуркації духовної педагогіки, деонтології та концепції фундаментальних прав і свобод людини, вивчення процесу «наповнення» свідомості правника духовними імперативами).

Список використаних джерел:

1. Арістотель. Нікомахова етика / перекл. з давньогрецької В. Ставнюк. Київ : «Аквілон-Плюс», 2002. 480 с.
2. Огірко О. В., Спільник Л. А., Яблонська І. П. Духовна педагогіка святого Івана Павла II. *Науковий вісник ЛНУВМБ імені С. З. Гжицького*. 2020. Т. 22. № 94. С. 46–50. DOI: 10.32718/nvlvet-e9407
3. Переш І. Є., Щока С. В. Становлення юридичної деонтології: ключові етапи в еволюції правничої професії. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2025. Вип. 89 (1). С. 127–135. DOI: 10.24144/2307-3322.2025.89.1.16

4. Романова А. С. Деонтологічна діяльність людини в природно-правовому просторі. *Актуальні проблеми держави і права*. 2014. Вип. 74. С. 42–47.
5. Сливка С. С. Деонтологічні проблеми входження людини у правове поле. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2014. № 807. С. 51–58.
6. Рогова О. Проблеми духовно-морального виміру сучасної освіти. *Вісник Дніпровської академії безперервної освіти*. 2024. № 2 (2). С. 62–70. DOI: 10.54891/2786-7013-2024-2-8
7. Цибулько О. Впровадження духовно-орієнтованої педагогіки в освітній процес у зарубіжних вищих навчальних закладах. *Міжнародний науковий журнал університетів та лідерства*. 2019. № 2 (8). С. 93–101. DOI: 10.31874/2520-6702-2019-8-2-93-101
8. Harlos K. P. Toward a Spiritual Pedagogy: Meaning, Practice, and Applications in Management Education. *Journal of Management Education*. 2000. № 24 (5). P. 612–627. DOI: 10.1177/105256290002400506
9. Ryoo J. J., Crawford J., Moreno D., McLaren, P. Critical Spiritual Pedagogy: Reclaiming Humanity through a Pedagogy of Integrity, Community, and Love. *Power and Education*. 2009. № 1 (1). P. 132–146. DOI: 10.2304/power.2009.1.1.132
10. Jirásek I. Spiritual literacy: non-religious reconceptualisation for education in a secular environment. *International Journal of Children's Spirituality*. 2023. № 28 (2). P. 61–75. DOI: 10.1080/1364436X.2023.2166467
11. Канонічне право : навч. посіб. / С. С. Сливка. Вид. 3-тє, переробл. і допов. Харків : Право, 2016. 276 с.
12. Aupers S., Houtman D. Beyond the spiritual supermarket: the social and public significance of New Age spirituality. In: *New Age spirituality*. Routledge, 2014. P. 180–202.
13. Юридична деонтологія: підручник / В. Д. Ткаченко, С. П. Погребняк, Д. В. Лук'янов та ів. / За ред. В. Д. Ткаченка. Харків : Одиссей. 2006. 256 с.
14. Дуфенюк О. М. Баланс у кримінальному провадженні: інституційний, правозастосовний, особистісний рівні : монографія. Львів : Растр-7, 2023. 508 с.

References:

1. Aristotel. (2002). *Nikomakhova etyka [Nicomachean ethics]* / perekl. z davnohretskoi V. Stavniuk. Kyiv : "Akvilon-Plus", 480 s. [in Ukrainian].
2. Ohirko, O. V., Spilnyk, L. A., & Yablonska, I. P. (2020). Dukhovna pedahohika sviatoho Ivana Pavla II [The Spiritual Pedagogy of St. John Paul II]. *Naukovyi visnyk LNUVMB imeni S. Z. Gzhytskoho*, 22 (94), 46–50. <https://doi.org/10.32718/nvlvet-e9407> [in Ukrainian].
3. Peresh, I. Ye., Shchoka, S. V. (2025). Stanovlennia yurydychnoi deontolohii: kliuchovi etapy v evoliutsii pravnychoi profesii. [The formation of legal deontology: key stages in the evolution of the legal profession] *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnogo universytetu*, 89 (1), 127–135. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.89.1.16> [in Ukrainian].
4. Romanova, A. S. (2014). Deontolohichna diialnist liudyny v pryrodno-pravovomu prostori [Deontological activity of a person in the natural law framework]. *Aktualni problemy derzhavy i prava*, 74, 42–47 [in Ukrainian].
5. Sliyva, S. S. (2014). Deontolohichni problemy vkhodzhennia liudyny u pravove pole [Deontological problems of human entry into the legal field]. *Visnyk Natsionalnogo universytetu "Lvivska politekhnikha"*, 807, 51–58 [in Ukrainian].
6. Rohova, O. (2024). Problemy dukhovno-moralnogo vymiru suchasnoi osvity [Problems of the spiritual and moral dimension of a modern education]. *Visnyk Dniprovskoi akademii bezpererвної osvity*, 2 (2), 62–70. <https://doi.org/10.54891/2786-7013-2024-2-8> [in Ukrainian].
7. Tsybulko, O. (2019). Vprovadzhenia dukhovno-oriietovanoi pedahohiky v osvitnii protses u zarubizhnykh vyshchyykh navchalnykh zakladakh [Introducing spiritual-oriented pedagogy into the educational process in foreign higher education institutions]. *Mizhnarodnyi naukovyi zhurnal universytetiv ta liderstva*. 2 (8), 93–101. <https://doi.org/10.31874/2520-6702-2019-8-2-93-101> [in Ukrainian].
8. Harlos, K. P. (2000). Toward a Spiritual Pedagogy: Meaning, Practice, and Applications in Management Education. *Journal of Management Education*, 24 (5), 612–627. <https://doi.org/10.1177/105256290002400506> [in English].
9. Ryoo, J. J., Crawford, J., Moreno, D., & McLaren, P. (2009). Critical Spiritual Pedagogy: Reclaiming Humanity through a Pedagogy of Integrity, Community, and Love. *Power and Education*, 1 (1), 132–146. <https://doi.org/10.2304/power.2009.1.1.132> [in English].
10. Jirásek, I. (2023). Spiritual literacy: non-religious reconceptualisation for education in a secular environment. *International Journal of Children's Spirituality*, 28 (2), 61–75. <https://doi.org/10.1080/1364436X.2023.2166467> [in English].

11. Slyvka, S. S. (2016). Kanonichne pravo [Canon law] (3rd ed., rev. & enl.). Pravo. 276 s. [in Ukrainian].
12. Aupers, S., Houtman, D. (2014). Beyond the spiritual supermarket: the social and public significance of New Age spirituality. In: *New Age spirituality*. Routledge, 180–202 [in English].
13. Tkachenko, V. D., Pohrebniak, S. P., Lukianov, D. V., et al. (2006). Iurydychna deontolohiia [Legal deontology]. Kharkiv : Odissei. 2006. 256 s. [in Ukrainian].
14. Dufeniuk, O. M. (2023). Balans u kryminalnomu provadzhenni: instytutsiinyi, pravozastosovnyi, osobystisnyi rivni [Balance in criminal proceedings: Institutional, law enforcement, and personal levels]. Lviv : Rastr-7, 508 s. [in Ukrainian].

Creative Commons Attribution 4.0
International (CC BY 4.0)

Дата першого надходження статті до видання: 30.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 25.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 23.04.2026